

Original article

Bağlam Temelli Öğrenmenin React Stratejisi ile Yapılandırmacı Öğrenmenin 5E Modelinin Kullanımının Öğrencinin Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Ders Başarısına ve Derse Karşı Tutumuna Etkisinin Karşılıklı İncelenmesi

A Comparative Study of the Effects of the React Strategy in Context-Based Learning and the 5E Model in Constructivist Learning on Students' Academic Achievement and Attitudes in Teaching Social Studies

Akın Artun ^{a,*} & İlhan Turan ^b

^a Ministry of National Education, Rize, Türkiye

^b Turkish and Social Sciences Education, Recep Tayyip Erdoğan University, Rize, Türkiye

Özet

Bu çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler dersi Üretim, Dağıtım ve Tüketim ünitesinde REACT stratejisi ve 5E modeline göre tasarlanan etkinliklerin 7. Sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler öğretimindeki ders başarılarına, derse tutumları ve yaşamışlıklarına tesirini araştırmak, mevcut uygulamalar ile aralarında mukayeseler etmektir. Bu çalışma 5E modelinin ve React stratejisinin sosyal bilgiler dersinde ilk defa karşılaştırmalı kullanılması açısından önemli olup, bu bakımdan alan yazındaki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Araştırma, karma yöntemli çalışma olup, deseni de nitel desenin nicel deseni desteklediği gömülü desendir. Araştırmanın nicel bölümüne deney ve kontrol gruplarından 62 yedinci sınıf öğrencisi katılmışken, nitel bölümüne deney gruplarından 12 öğrenci katılmıştır. Çalışmada nicel veri toplama aracı Akademik Başarı Testi ile Sosyal Bilgiler Tutum Ölçeği kullanılmışken, nitel veriler Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu ile toplanmıştır. Araştırmada ikiden fazla gruplar arası için tek yönlü varyans (ANOVA) analizi kullanılmıştır. Araştırmanın nitel verileri tema, betimsel ve içerik analiz tekniği ile değerlendirilmiştir. Çalışmadaki nicel verilerin analizinde SPSS 22,0 paket programı kullanılmıştır. Akademik Başarı Testi ön ve son testlerinde ve kalıcılık testlerinde 5E modeli ile REACT stratejisi arasında anlamlı bir fark oluşmamıştır. Yine sosyal Bilgiler Tutum Ölçeğinde de 5E modeli ile REACT stratejisi arasında ön test son test puanlarında da anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Araştırma verileri değerlendirildiğinde 5E modelinin ve React stratejisinin öğrenme ortamını olumlu yönde farklılaştırdığı ve sosyal bilgilerde uygulanabilirliğinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Yapılandırmacılık, Bağlam, 5E Modeli, REACT Stratejisi

Abstract

The aim of this study is to investigate the effects of activities designed according to the REACT strategy and the 5E model on the academic achievement, attitudes towards the subject, and life experiences of 7th-grade students in the Production, Distribution, and Consumption unit of the Social Studies course, and to compare them with existing practices. This study is significant because it presents the first comparative use of the 5E model and the REACT strategy in social studies lessons, and it is thought to fill a gap in the literature in this respect. The research is a mixed-methods study, and its design is an embedded design where qualitative design supports quantitative design. 62 seventh-grade students from the experimental and control groups participated in the quantitative part of the study, while 12 students from the experimental groups participated in the qualitative part. The Academic

* Corresponding author:

Akın Artun is an teacher at Ministry of National Education in Research, Türkiye. His research interests include social studies. He has lived, worked, and studied in Rize, Türkiye.
Email: akin_artun@hotmail.com

Achievement Test and the Social Studies Attitude Scale were used as quantitative data collection tools, while qualitative data were collected using a semi-structured interview form. One-way analysis of variance (ANOVA) was used for more than two groups. The qualitative data were evaluated using thematic, descriptive, and content analysis techniques. SPSS 22.0 software package was used for the analysis of the quantitative data. No significant difference was found between the 5E model and the REACT strategy in the pre- and post-tests of the Academic Achievement Test and in the retention tests. Furthermore, no significant difference was found between the 5E model and the REACT strategy in the pre-test and post-test scores on the Social Studies Attitude Scale. Based on the evaluation of the research data, it was concluded that both the 5E model and the REACT strategy positively differentiate the learning environment and have high applicability in social studies.

Keywords: Social studies, Constructivism, Context, 5E Model, React Strategy

Received: 19 November 2025 * **Accepted:** 26 December 2025 * **DOI:** <https://doi.org/10.29329/jsve.2025.1401.3>

GİRİŞ

Dünya, bilgi birikiminin daha kısa sürelerde katlanarak arttığı bir dönemde bulunmakta olup, bu durum başlangıçta eğitimi etkilemektedir. Bu sürecin içinde yenilenmeyen eğitim anlayışlarından kopulmuş, eski eğitim anlayışları olan daimici ile esasici eğitim anlayışından ve uygulamalarından ilerlemeci, politeknik, yeniden kurmacı ve varoluşçu eğitim anlayışlarına ve uygulamalarına geçilmiştir (Arıkan, 2019). Süreçte öğrenme öğretenden öğrenene doğru yönelmiştir. Bilgiye ulaşma sorunsalı ile ortaya çıkan öğretim yöntem, teknik ve stratejileri birçok alanda yeni yöntemlerle öğrenim deneyimlerinin ortaya çıkmasına etki etmiştir. Bu durum Sosyal Bilgiler alanında da yaşantılar yoluyla bilginin yapılandırılıp kazanılmasını gerekli kılmıştır. Öğrenmenin yaşam temelli olması, kısacası insan yaşayışından kaynaklanması anlamlıdır. Bu sebeple türlü yöntem ve teknikler işe sürülürken, o anlarda türlü etkinlikler yaparak öğrencinin öğrenme sürecinde etkin olması sağlanmalıdır. Bu yapıldığında öğrenci sürecin etkin katılımcısı olacak bilgiyi yapılandırıp gerçek yaşamla bağlamını kuracak, öğrenme kolaylaşp, yeni öğrenilen bilgilerin kalıcılığı sağlanacaktır.

Bu bakış açısını desteklemesi yönünden MEB, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında, “Bilim ve teknolojiadaki hızlı değişimlerin, birey ile toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden umulan rolleri de etkilemiştir.” şeklinde ifadelendirmiştir. Bu değişim problem çözebilen, bilgiyi üreten, kararlı, eleştirel düşünen, hayatta işlevine uygun olarak kullanabilen, girişim yapabilen, iletişim becerileri olan, duygudaşlık yapabilen, topluma ve kültüre katkıları olan niteliklerdeki bir bireyi tarif etmektedir. Arıkan’a (2019) göre de eğitim sistemi bilgiyi doğrudan aktaran değil, öğrenmenin kolaylaştırılması ile öğrenme sürecinde bilgi, beceri, değerlerin öznel olarak yapılandırılmasını amaçlamaktadır.

Yapılandırmacı öğrenme ve bağlam temelli öğrenme yaklaşımları da bu ihtiyaçtan doğan, elde edilen bilgileri yaşamda uygulamayı, yapılandırarak ve bağlamlar oluşturarak yansıtmayı amaçlayan güncel yaklaşım olarak görülmektedir. Tanımlanan bu yaklaşımlar öğrenenin etkin olması, öğretilenin

teoriden ziyade uygulanabilir olması, öğrenmenin sosyal ortam içinde olması gerektiği gibi bazı benzeyen yönleri olsa da ayrımları da vardır (Çatlıoğlu, 2010). REACT stratejisi ve 5E modeli basamaklarının özü ve genel şekli olarak birbirlerine oldukça benzemelerine rağmen basamak sırası ve bazı basamakların bir diğerinde var olmaması bakımından birbirinden farklılıklar göstermektedir (Ültay ve Çalık, 2011). 5E modeli teorik temelde ortaya konulmuşken (Bybee vd., 2006), REACT stratejisi öğretmenlerin fikirlerine göre ve yine onlara emsal ders materyalleri yaptırılarak şekil verilmiş bir stratejidir (CORD, 1999). Mevcut öğretim yöntemi ise bilgilerin öğrenci tarafından yapılandırılmaması, güncel yaşam ile bağlam ilişkisi kuramamasından dolayı tartışılmaktadır. Bu açıdan, Sosyal bilgiler dersinde REACT stratejisi, 5E modeli ve şimdiki öğretim yönteminin öğrencilerin başarı, tutum ve deneyimlerine etkisi ile ilgili karşılaştırmalı çalışmalara ihtiyaç vardır. Böyle çalışmalar sosyal bilgiler öğretmenleri açısından da geç kalınmış bir yol haritası olacaktır. Bu araştırmanın esas problemi olarak *üretim, dağıtım ve tüketim* ünitesinin konularında REACT stratejisinin kullanıldığı (bağlam temelli öğretim) BTÖ yaklaşımına, 5E modelinin kullanıldığı yapılandırmacı öğrenmeye dayalı planlanan öğrenme uygulamalarının öğrencinin Sosyal bilgiler dersi başarısına, derse karşı tutumlarına etkisini araştırmak, mevcut öğretim uygulamaları ile mukayeselerini gözlemlemektir. Çalışmada incelenecek alt problemler ise şunlardır:

1. 5E modeli ile REACT stratejisine uyan etkinlik örneklerinin işe koşulduğu deney grupları ve Sosyal bilgiler 7'nci sınıf kitabı etkinlik örneklerinin işe koşulduğu kontrol grubu öğrencilerinin Akademik Başarı Testi'nden (ABT)'den aldıkları öntest puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmakta mıdır?
2. 5E modeli ile React stratejisine uygun etkinlik örneklerinin işe koşulduğu deney grupları ve Sosyal bilgiler 7'nci sınıf kitabı etkinlik örneklerinin işe koşulduğu kontrol grubu öğrencilerinin ABT'den aldıkları sontest puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmakta mıdır?
3. 5E modeli ile React stratejisine uyan etkinlik örneklerinin işe koşulduğu deney grupları ve Sosyal bilgiler 7'nci sınıf kitabı etkinlik örneklerinin işe koşulduğu kontrol grubu öğrencilerinin ABT'den aldıkları kalıcılık puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmakta mıdır?
4. 5E modeli ile React stratejisinin işe koşulduğu deney grupları ve Sosyal bilgiler 7'nci sınıf kitabı etkinlik örneklerinin işe koşulduğu kontrol grubundaki öğrencilerin Sosyal Bilgiler Tutum Ölçeği (SBTÖ)'den aldıkları ön tutum puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmakta mıdır?
5. 5E modeli ile React stratejisinin işe koşulduğu deney grupları ve Sosyal bilgiler 7'nci sınıf kitabı etkinlik örneklerinin işe koşulduğu kontrol grubundaki öğrencilerin SBTÖ'den aldıkları son tutum puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmakta mıdır?

6. 7'nci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin başarı tablolarına uygun olarak (alt, orta ve üst seviye) 5E modeli ile REACT stratejisi etkinliklerinin öğrencinin Sosyal bilgiler dersindeki başarı, tutum ve kalıcılığa yönelik etkisi açısından görüşleri nelerdir?

Alan yazındaki çalışmalar da göstermektedir ki 5E öğrenme döngüsü belirsizliği gidermede etkili bir modeldir. Çünkü öğrenme döngüsü, öğrencilerin araştırma meraklarını cezbedip, ümitlerini doyuran, önceki bilgi ve yaşamışlıklarını gösteren, yüksek seviyeli akli hünerlerini ilerleten bir öğrenme şeklidir (İlter ve Ünal, 2014). Böylelikle model, öğrenme yaşantılarında öğrencileri etkin olarak akli düşünüşe, deney icra etmeye, keşif yapmaya, değişkenleri ortaya çıkarmaya ve neticelerle ilgili yeni sonuçlara varmaya özendiren bilimsel araştırma süreçlerini içerir (Llewellyn, 2005; Bybee vd., 2006; Martin, 2011). Sosyal bilgiler alanında REACT stratejisinin ele alındığı çalışmalar 2 adet olup, birisi 5'nci sınıf *insanlar, yerler, çevreler* ünitesiyle ilgili (Arıkan, 2019), diğeri ise üretim, dağıtım ve tüketim ünitesinde olup 6'ncı sınıf seviyesiyle (Kasım, 2019) ilgilidir. Her iki çalışmada alandaki önemli birer boşluğu dolduracak niteliktedir.

REACT stratejisi ile oluşturulmuş dersin planları ile materyallerin de bu stratejiyi kendi sınıflarında uygulamaya yönelen öğretim görevlileri veya araştırmacılara temel bir şablon olması açısından faydalı olacaktır. Ülkemizde BTÖ yaklaşımıyla alakalı olarak ortaya konulan akademik ürünlerin az olması araştırma çalışmasını değerli kıldığı gibi, ilave olarak BTÖ temelli yaklaşımla alakalı yapılan uygulamalı-deneyssel çalışmalardan hareketle üretim, dağıtım ile tüketim konusunun çalışılabilir hali de çalışmayı kıymetli bir duruma getirmektedir. BTÖ yaklaşımıyla araştırılan sosyal bilgiler kazanımları ağırlıklı deneylerin ender olarak yapılabildiği fen bilimleri ile bağı olan coğrafya disiplininin - özellikle *doğal afetlerle ilgili* - konularıdır. Bu araştırma sürecinde ise bu özellikle dikkate alınmış, laboratuvar deneyinden uzak, gerçek yaşamla doğrudan bağlam oluşturulabilen zengin yapıya sahip üretim, dağıtım ve tüketim konusunun tercih edilmesi çalışmayı özel kılmaktadır. Çalışmanın tek yöntemle sınırlandırılmaması, birbirine benzediği değerlendirilen model ve stratejilerin karşılaştırılması da anlamlıdır. Bu yönüyle 5E modeli, REACT stratejisi ve şimdiki öğretim yöntemini öğrenci kavraması üzerinden mukayese edip, değerlendiren bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır (Ültay, 2012).

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, uygulama ve verilerin analizinde yapılan işlemler ortaya konulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Sosyal bilim araştırmaları bir olguyu keşfetmek, tanımlamak veya açıklamak için yapılmaktadır. Araştırmalar amaçları bakımından keşfedici (exploratory), tanımlayıcı (descriptive) ve açıklayıcı (explanatory) olmak üzere 3 grupta toplanmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2018). Bu çalışma, amacı

bakımından keşfedici ve açıklayıcı araştırma türlerine uygun olup; bu araştırma türleri kullanılarak sosyal bilgiler öğretiminde 5E modeli ve REACT stratejisinin karşılaştırmalı analizine çalışılmıştır.

Bilimsel araştırmalarda yöntem ve alt birimi olan desen bulunmaktadır. Bu çalışmanın yöntemi nicel ile nitel araştırma yöntemlerinin birleşimi olan karma bir yöntemdir. Deseni ise karma gömülü desendir. Yapılan araştırma karma bir araştırma olduğundan dolayı çalışmanın nicel boyutunda deneysel desen araştırma modelinin yarı deneysel desen ön test-son test modeli kullanılmıştır. Yarı deneysel desen modeli deney ve kontrol gruplarının rastgele belirlenmesi yoluyla oluşturulan bir modeldir (Çepni, 2009). Araştırmanın ana sorusu için nicel ya da nitel veri elde edilirken, bunları desteklemek amacıyla öteki desenden veriler elde edilir (Creswell & Plano Clark, 2010). Buradaki araştırmada yarı deneysel araştırmada toplanan veriler nitel olan verilerle desteklenmiştir. Böylece çalışmada karma yöntem desenlerinden birisi olan gömülü desen kullanılmıştır.

Bu araştırmada deney gruplarında etkisi incelenen bağımsız değişken 5E modeli ve REACT stratejisi uygulamaları iken; kontrol grubunda Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) önerdiği mevcut etkinliklerdir. Örneklem olarak daha önceden amaçsal (kota) örnekleme ile belirlenen sınıflardan kura yöntemiyle rastgele seçilen ikisi deney grubu (birinde 5E modeli, diğerinde REACT stratejisi) öteki grupta kontrol grubu şeklinde yöntem ve sınıf eşleştirme kurası ile sınıflandırılmışlardır.

Sosyal bilim araştırmalarında araştırma değişkenlerine ilişkin bilgiler ara sıra belirli dönemde beklemeksizin toplanabilmekte (kesitsel araştırma), kimi zaman da araştırmaya konu hadise ve insanlar belirlenen bir zaman süresince gözlenerek deneklerden değişken olan zamanlarda verileri elde etme muamelesi (boylamsal araştırma) şeklinde gerçekleşmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2018). Bu araştırma da kapsadığı süre ile deney ve kontrol gruplarındaki deneklerin bazılarının yöntemlere özgü konular işlenirken ve başarı testi ile tutum ölçeklerinin bazı aşamalarında derse gelmemeleri, dönem arasında okul değişimleri, uygulama öğretmenlerinin gayretlerine rağmen başarı testi ile tutum ölçeklerine eksik cevap verme durumları, kasıtlı yanlış cevap verme alışkanlıkları bakımından boylamsal araştırmanın panel araştırması kapsamındadır. Bir araştırma sürecinde önemli olan ve çokta dikkate alınmayan durum ise araştırmanın analiz düzeyi meselesidir. Gürbüz ve Şahin, (2018), sosyal bilim araştırmalarında bireyler, gruplar, örgütler, örgüt toplulukları ve toplumlar şeklinde analiz birimlerinin varlığını tarif ederler. Bu araştırma da analiz düzeyi bakımından grup araştırma tasarımıdır.

Bu araştırmanın konusu değişkenler ise, neden sonuç ilişkisi içinde sınıflandırılan değişkenlerdir, bunlar bağımlı ve bağımsız değişken olarak ikiye ayrılırlar. Büyüköztürk, (2003)'e göre bağımlı değişken araştırmacının manipüle etmediği, bağımsız değişkene bağlı olarak ortaya çıkan ve araştırmanın sonucu durumunda olan değişkendir. Bağımsız değişken ise, araştırmacının müdahale ettiği, ilgisini ve dikkatini yoğunlaştırdığı nicel ya da nitel olabilen değişkendir. Çalışmanın bağımsız değişkenleri ise çalışma uygulamasında işe koşulan öğretim etkinlik ve modelleridir. 5E modeli ve REACT stratejisi sınıf içinde öğrenme etkinlik faaliyetleri yaparken, kontrol grubunda etkiden uzak

devam eden günümüz öğretim modeli etkinlikleri yapılmıştır. Bu araştırmada öğrencilerin *üretim, dağıtım ve tüketim* ünitesindeki başarıları, sosyal bilgilere yönelik tutumları ve kalıcılık kavramıyla öğrenci deneyim, duygu ve görüşleri çalışmanın bağımlı değişkenleridir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmada çalışma grubunun seçiminde olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden (NonProbability Sampling Methods) amaca yönelik örnekleme (Purposive/Purposeful Sampling) ve bu örnekleme içerisinde yer alan (Stratified Purposeful Sampling) *Tabakalı Amaçsal (Kota) Örnekleme* temel alınmıştır. Bu örneklemede araştırmacı örnekleme oluşturacak kişi sayısı ve özellikleri doğrultusunda bir kota koyarak örnekleme belirler (Canbazoğlu, 2019).

Araştırmaya başlamadan okul seçimi için Rize ili Pazar ilçesinden devlet okulları incelenmiş ve araştırma yapmaya uygun beş devlet okulu belirlenmiştir. Bunda okulların 7'nci sınıf öğrenci sayılarının birbirine yakın olması temel unsur olarak öne çıkmıştır. Ancak bir okulun öğrenci yapısı diğerlerinden farklı özellik taşımakta olup öğrencilerinin tamamına yakını taşınmalı öğrenci durumundaydı. Diğer okulların ikisinde sınıflarda yeter sayıda öğrenci olmayıp araştırmanın güvenilirlik ve geçerliliğini bozucu bir durum oluşma ihtimali doğabilirdi. Bu bilgiler okulların idareleri ve sosyal bilgiler dersi öğretmenleri ile yapılan görüşmelerle tespit edilmiştir. Pazar ilçesindeki iki okulun idaresinin olumlu tutumu, öğretmenlerin istekliliği ve 7'nci sınıf şubelerindeki öğrenci sayıları ile ön test sonuçlarının birbirleriyle uyumlu olması araştırma için bu iki okulun seçiminde etkili olmuştur. Bu olumlu unsurların şekillendirmesiyle yapılan araştırma Rize ili Pazar ilçesinde öğrenim gören 7'nci sınıf öğrencilerini kapsamaktadır. Araştırmanın örneklemini ise iki ortaokulun 7'nci sınıfında öğrenim gören 3 farklı şubenin öğrencileri oluşturmaktadır. Pilot ve asıl çalışmanın uygulandığı 2021–2022 akademik yılında bu okullarda dört farklı şube vardı. Bu nedenle örneklem olacak gruplar ikisi deney grubu (20 - 20 öğrenci), biri ise kontrol grubu (22 öğrenci) olacak şekilde kura yöntemiyle eşleştirilmiş ve örneklem grubu toplamda 62 öğrenciden oluşmuştur. Eşleştirme yapılması için başlangıçta deney 1 (5E), deney 2 (React) ve kontrol grubunun isimlerinin yazılı olduğu kartlar yazılarak ilk torbaya konmuştur. Daha sonra sınıfların şubelerinin yazılı olduğu kartlar yazılarak ikinci torbaya konulmuştur. Böylece önce ilk torbadan kart seçilmiş (5E, REACT, kontrol), daha sonra ikinci torbadan çekilen kartta yazan şube ile eşleştirilmiştir. Mesela birinci torbadan “REACT”, ikinci torbadan 7-A sınıfı belirlendiğinde, 7-A sınıfı REACT stratejisinin uygulamasının yapılacağı deney grubu şeklinde netleşmiştir.

Uygulamaların bitiminde 12 öğrenciyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Öğrencilerin ABT son testinden aldıkları puanlara göre üst, orta ve alt düzeydeki öğrenciler olarak sınıflandırılmıştır. Görüşülen öğrenciler gruplardan altı öğrenci şeklinde kavramsal öğrenmesi üst (2), orta (2), ve alt (2) seviyedeki öğrencilerden oluşturulmuştur. Nitel çalışmadaki öğrenci isimlerinin paylaşımı çalışma ahlakına uygun görülmediğinden çalışmada yer almamıştır. Kimlik bilgilerini saklamak maksadıyla, 5E modeli öğrencilerine E1'den E20'ye kadar, REACT stratejisi öğrencilerine R1'den R20'ye kadar kodlar

verilmiştir. 2021-2022 eğitim öğretim yılında, 8'inci sınıfta öğrenim gören 100 öğrenci ile başarı testinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yürütülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada karma yöntem kullanıldığından, veri toplama sürecinde nicel ve nitel verileri toplamaya dönük veri toplama araçları kullanılmıştır. Bunlar ön test-son test aşamalı Akademik Başarı Testi (ABT), Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği (SBTÖ) ve deney 1 5E ile deney 2 React gruplarından belli sayıda öğrenci ile yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme sorularıdır.

Nicel Veri Toplama Araçları

Yapılan çalışmanın nicel veri toplama araçları araştırmacı tarafından oluşturulan 25 soruluk ön-son-kalıcılık aşamalı Akademik Başarı Testi (ABT) ile Ercan (Evin) (2001) tarafından geliştirilen 19 olumlu, 16 olumsuz, toplam 35 maddelik Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği (SBTÖ)'dir.

Akademik Başarı Testi

Öğrencilerin konu hakkında seviyelerini ölçen nicel veri toplama araçlarından en çok kullanılanı test tekniğidir. Özsevgeç, (2019) test tekniğini çeşitleri yönünden başarı, yetenek, bilgi, beceri, ilgi ve zekâ gibi bireye ait özellikler yanında mevcut durumu ve yapılan çalışmaların etkililiğini ölçmek üzere hazırlanmış sorulardan oluşan araçlar olarak tanımlamaktadır. Başarı testleri oluşturulma amaçları bakımından ise öğrencilerin önceki öğrenmelerini ölçmek, varsa öğrenme eksikliklerini tespit etmek, öğrenmenin zorluklarını kavramak ve bunların çözüme kavuşması ile bir sonraki aşamaya geçiş için ölçme görevi yapma olarak tanımlanmaktadır. Bu araştırmada sayılabilir verileri toplamak için akademik başarı testi geliştirilmeye karar verilmiş, sosyal bilgiler 7'nci sınıf 5'nci ünitesi olan *üretim, dağıtım ve tüketim* kazanımları incelenmiş ve konu alanındaki 6 türlü kazanımın her birinden farklı sayılarda 25 soruluk akademik başarı testine son hali verilmiştir.

Ünite kazanımlarına uygun 3 farklı yöntemle ilgili ders planları oluşturulmuştur. 7'nci sınıf sosyal bilgiler kitabında yer alan *üretim, dağıtım ve tüketim* konu alanındaki konuları içeren son hali 25 soruluk çoktan seçmeli akademik başarı testi araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Geliştirilen ABT ile öğrencilerin konu ve kazanımlarla alakalı ön bilgileri, başarı seviyelerinin test edilmesi düşünülmüştür. 7'nci sınıf öğrencilerinin ön bilgilerini ölçmek amacıyla 38 soruluk bir soru havuzu oluşturulmuştur. Bu sorular uzman görüşüne sunulmuş, sosyal bilgiler alanında 3 akademisyen, MEB merkezi sınavlar soru yazarı olarak 1 ve sosyal bilgiler öğretmeni olarak 4 öğretmen görüşleri ile testin geliştirilmesine katkı sağlamışlardır. Uzmanlardan alınan dönütler doğrultusunda 5 sorunun ABT için uygun soru olmadığı kararlaştırılmıştır. Çoktan seçmeli 33 sorudan oluşan teste pilot uygulama için son hali verilmiştir. Gerekli yasal izinler alınarak akademik başarı testi, bir sene önce sosyal bilgiler dersi yedinci sınıf " *üretim, dağıtım ve tüketim* " ünitesini işleyen, şimdiki 8'inci sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Akademik başarı testinin güvenilirlik ve geçerliliği için Rize İli Pazar İlçesi'nde belirlenen iki devlet

okulunda 100 kişilik sekizinci sınıf öğrencileri ile pilot uygulama yapılmıştır. Uygulama sonucunda bütün soru maddelerine madde analizi yapılmıştır. 33 sorudan oluşan testin altı sorusu zor, iki sorusu da kolay olması sebebiyle testten çıkarılması kararlaştırılmıştır. Elde edilen bu verilerle teste son hali verilmiş ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Testin son hali çoktan seçmeli 25 sorudan oluşmaktadır. Hazırlanan başarı testi, deney ve kontrol gruplarına deneysel süreçten önce (ön test), deneysel sürecin sonunda (son test) ve son testin uygulanma tarihinden 12 hafta arayla, öğrencilerin bilgilerinin kalıcılığını anlamak amacıyla kalıcılık testi şeklinde üçüncü defa uygulanmıştır. Akademik Başarı Testi toplamda 25 sorudan oluşmakta ve testte alınabilecek azami puan 25'tir. Her bir doğru cevaba 1 (bir) puan, yanlış ve boş cevaplara ise 0 (sıfır) puan verilmiştir. Soruların madde güçlük ve madde ayırt edicilik endeksleri hesaplanarak testin güçlük düzeyine bakılmıştır.

Madde güçlük indeksi, bir testteki bir maddeye doğru cevap veren öğrenci sayısının gruptaki toplam öğrenci sayısına oranını gösterir. Sıfır ile bir arasında değer alabilir. Değerin sıfıra yakın olması maddenin zor, 0,5 olması maddenin orta düzeyde ve bire yakın olması ise maddenin kolay olduğunu gösterir. Başarı testinde kullanılabilecek maddelerin 0,20 ile 0,80 değerleri arasında olması tercih edilmelidir (Özçelik, 2013). Madde ayırt edicilik değerleri -1 ile +1 değerleri arasında değişkenlik gösterebilir (Büyüköztürk, 2020). Madde güçlük indeksi (p) ve madde ayırt edicilik indeksi (r) hesaplanmıştır. Madde ayırt edicilik indeksi (r) ölçülen özelliklere ilişkin olarak soruların öğrencileri ne derece ayırt ettiğini gösterir. Elde edilen verilere göre Akademik Başarı Testi'nin madde güçlük değerlerinin 0.50- 0.78 arasında olduğu, madde ayırt edicilik değerlerinin ise 0.33-0.78 arasında olduğu görülmektedir. Ayrıca ortalama madde güçlüğü 0,59 olup, soruların normal soru olduğunu gösterir. Yalnızca iki soru kolay soru olup, o soruların ayırt edicilik seviyeleri ise çok iyi madde şeklindedir. Bu sebeple testten çıkarılması gerekmemektedir. Testin genel madde ayırt edicilik değeri 0.56'dır. Bu değer testin soru maddelerinin çok iyi olduğunu göstermektedir. Yalnızca iki madde ile ilgili madde çok iyi; düzeltilerek alınır, şeklinde bir durum olmasına rağmen bu soruların da madde güçlükleri normal soru seviyesindedir. Geliştirilen ölçme aracının güvenilirliğinin 0.90'dan büyük olması, çok güçlü olduğu anlamına gelir (Fraenkel, vd., 1993). SPSS 22.0 programında yapılan analizler sonucunda geliştirilen ölçme aracının KR-20 güvenirlik katsayısı 0,86 olarak hesaplanmıştır. Analizde alt grup %27 ve üst grup %27'lik dilimler kullanılmıştır. Bu testin genel olarak normal soru; madde çok iyi düzeyinde olduğu ve testin, güvenirlik düzeyine sahip olduğu söylenebilir.

Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği

Bu araştırmanın nicel verilerini elde edeceğimiz öteki veri toplama unsuru ise tutum ölçeğidir. Sosyal bilgiler dersinde 5E yöntemi ve REACT stratejisi etkinliklerinin öğrencilerin başarı seviyelerine etkisi ile birlikte öğrencilerin derse karşı tutumları da ölçülmek istenmiştir. Bu amaçla ilgili alan yazın taranmış olup, öğrencilerin derse karşı tutumlarını ölçmeye yarayacağı düşünülen Ercan (Evin), (2001) tarafından geliştirilen, güvenirlik ve geçerlilik çalışması aynı araştırmacı tarafından yapılan "*Sosyal*

Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği" gerekli izinler alınarak bu araştırmada kullanılmasına tez danışmanının görüşü ile birlikte karar verilmiştir. Ölçekteki maddeler beşli Likert tipine uygun olarak “çok uygun”, “uygun”, “kararsızım”, “uygun değil”, “hiç uygun değil” biçiminde derecelendirilmiştir. 19’u olumlu tutum ve 16’sı olumsuz tutumları ölçen toplam 35 maddeden oluşan ölçeğin olumlu maddeler 5’den 1’e; olumsuz maddeler ise 1’den 5’e puanlanmaktadır. Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeğinden en az 35, en fazla 175 puan alınabilmektedir. Tutum ölçeğinin yorumlanması aşamasında 35-58 arasındaki puanlar “çok olumsuz”, 59-91 arasındaki puanlar “olumsuz”, 92-124 arasındaki puanlar “orta düzeyde olumlu”, 125-155 arasındaki puanlar “olumlu”, 156-175 arasındaki puanlar “çok olumlu” biçiminde değerlendirilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0,95 olarak hesaplanmıştır. Tutum ölçeğinin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda maddelerin tek boyutta toplandığı görülmüştür. Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinin faktör yükleri ve madde test korelasyonları da yapılmıştır.

Nitel Veri Toplama Araçları

Yapılan araştırmanın temel ve alt problemlerini detaylı şekilde anlamak ve açıklamak için, nicel verilerin nitel veriler ile desteklenmesi için yarı yapılandırılmış görüşme sorularını oluşturulmuştur.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

TDK, (2023)’ye göre görüşme, konuşma anlamındaki bir sözcüktür. Bu yaklaşıma göre görüşmede en az iki kişi vardır ve konuşarak birbirlerine çeşitli konularda veri aktarımında bulunmaktadırlar. Gürbüz ve Şahin (2018)’ a göre biçimsel olmayan görüşme, yapılandırılmamış görüşme, yarı-yapılandırılmış görüşme ve yapılandırılmış görüşme türleri vardır. Bu araştırmada ise akademik başarı testi ve sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği ile elde edilen nicel verileri desteklemek, verileri ayrıntılı olarak açıklamak ve anlamlandırmak için nitel veriler toplanmıştır. Araştırmada, öğrencilerin uygulama sürecine ve sosyal bilgiler dersine ilişkin fikir, tecrübe ve yaşantılarından çıkarım yapmak için, araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, hem sabit seçenekli cevaplamayı hem de ilgili alanda derinlemesine gidebilmeyi birleştirir (Büyüköztürk vd., 2020).

Bu araştırmanın içinde yarı yapılandırılmış mülakat uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakatta, mülakat anında sorularda birtakım değişiklik yapılabilir (Balcı, 2007). 5E modeli ve REACT stratejisine dayalı etkinliklerin yapıldığı deney gruplarındaki öğrencilerin bu uygulamaların etkililiğine ve sürecin verimliliğine ilişkin görüşlerini almak için yarı yapılandırılmış 5 adet görüşme sorusu sorulmuştur. Sorular, 5E modeli ve REACT stratejisinin uygulama sürecindeki etkililiğiyle ilgili olarak sorulmuştur. Araştırmacı, (Yıldırım ve Şimşek, 2018)’in açıklama yapmayı ve ayrıntılı konuşmayı teşvik eden “nasıl”, “neden” ve “ne” türü sorulmalıdır, yaklaşımından hareket ederek görüşülen öğrencilerin konu hakkında ayrıntılı cevaplar vermesini amaçlamıştır. Veri kaybını önlemek amacıyla

yapılan yüz yüze görüşmelerde öğrenciler hiç bir zorlama altında bırakılmayarak ve velilerinden izinleri alınarak elde edilen görüşleri kalıcı olması hasebiyle yazılı şekilde kaydedilmiştir. Öğrencilerin tamamı yazılı form doldurulmasını ve bunların araştırmada kullanılmasını kabul etmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruların geçerlilik ve güvenilirliğini ortaya çıkarmak için Sosyal bilgilerde uzman 1 öğretim üyesi ile 1 yüksek lisans yapmış sosyal bilgiler öğretmeni ile 1 yüksek lisans yapmış fen bilimleri öğretmenin görüşlerine danışılmıştır. Uzmanlar inceledikleri görüşme sorularının ölçülmesi istenen hedefe uyan bir anlayışa sahip olduğu fikrini savunurlar; ancak yöntemlerle ilgili sorulara da yer verilmesi gerektiğini de vurgulamışlardır. Pilot uygulama yapılan 3 öğrencinin kendilerine yöneltilen soruları zorlanmadan anlamlandırarak cevapladıkları görülmüştür.

Verilerin Analizi

Çalışma öncesi ve sonrasında deney 1, deney 2 ve kontrol gruplarından toplanan veriler SPSS (IBM) istatistik programı 22.0 sürümü aracılığıyla analiz edilerek gruplar arasında anlamlı bir fark olup oluşmadığı test edilmiştir. Verilerin yorumlanmasında anlamlılık düzeyi (.05) olarak alınmıştır. Bu araştırmadan alınan veriler nicel ve nitel analiz aşamaları olmak üzere iki aşamada analiz edilmiştir.

Nicel Veri Analizi

Çalışma sürecinde Sosyal Bilgiler dersinde 5E modeli ile REACT stratejisi ders etkinliklerinin karşılaştırmalı etkililiğini belirlemek ve günümüz öğretim modelini görmek amacıyla; her üç gruba da akademik başarı testi, ön test, son test ile kalıcılık testi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca "*Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği*" öğrencilerin sosyal bilgiler dersine olan tutumunu belirlemek amacıyla deneysel işlem öncesinde ve sonrasında uygulanmıştır. Bu uygulamalardan elde edilen nicel veriler SPSS 22 paket programından yararlanılarak analiz edilmiştir.

Çarpıklık ve basıklık değerleri -1.96 ve +1.96 arasında yer alıyorsa, dağılım normal olarak görülebilir (Can, 2019). Bu araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının normal bir dağılım gösterdiği, çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,265 ile 1,274 arasında bulunduğu görülmektedir. Bu sonuçla deney 1, deney 2 ve kontrol gruplarına uygulanan tüm veri toplama araçlarının ön, son ve kalıcılık test ve tutum puanlarının analiz edilme sürecinde parametrik analiz tekniklerinden bağımlı ve bağımsız gruplar t-Testi ile varyans analizi Anova testinden faydalanılmıştır.

Nitel Veri Analizi

Gürbüz ve Şahin (2018)'e göre nitel veri analizi keşif sürecidir. Süreçte, araştırmacı elde ettiği verileri düzenler, sınıflandırır, sentezler, örüntüler çıkarır, kavramlara ve anlamlarına ulaşır, bulguları raporlaştırır. Bu araştırmanın nitel verilerinin analizinde tema, betimsel ve içerik analiziyaklaşımları ortaklaşa kullanılmıştır. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). 5E

modeli ile React stratejisi öğrenci görüşleri açısından değerlendirilmesi için yarı yapılandırılmış görüşme formu deney 1 ve deney 2 grubu öğrencilerinin sırasıyla %30'u ve %30'una uygulanmıştır. Öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formları incelenerek düzenlenmiştir. Görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin analiz edilmesinde tema, betimsel ve içerik analizinden faydalanılmıştır. İçerik analizinin temeli verileri açıklayabilecek kavramların belirlenmesi ve bu kavramların ilişkilerinin ortaya çıkarılmasına dayanır. İçerik analizine sokulan verilerin temel kavramlar ve temalarla gösterilmesi verileri okuyucunun anlayacağı şekle sokar (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Çalışmada elde edilen veriler, içerik analizi aşamalarına uygun olarak araştırmacı tarafından dikkatli şekilde incelenmiştir. Yapılan incelemelerin ardından kodlar oluşturulmuştur. Veriler birkaç kez okunduktan sonra benzer kodlar uygun kategoriler altında toplanmıştır. Kod ve kategori belirleme işleminin güvenilirliğini sağlamak için veriler, araştırmacı ve bir uzman öğretim üyesi tarafından ayrı ayrı kodlamalar yapılarak kodlamalar karşılaştırılmıştır. İki bağımsız kodlayıcı arasındaki görüş birliği ve ayrılığı için Miles ve Huberman'ın formülü $[(\text{Güvenirlik} = \text{görüş birliği sayısı} / (\text{toplam görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı sayısı}) \times 100)]$ kullanılarak güvenilirlik hesaplanmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e göre (2005) nitel çalışmalarda, iki bağımsız kodlayıcının değerlendirmeleri arasındaki uyumun %70'in üzerine çıkması istenilen bir durumdur. Bu çalışmada iki kodlama karşılaştırıldığında % 85 oranında bir uzlaşma (güvenirlik) sağlanmıştır. Öğrenci kodları oluşturulurken E1, R3, ..., R16, şeklinde kodlar kullanılmış ve ifadelerde herhangi bir değişiklik yapılmadan öğrenci alıntılarına yer verilmiştir.

Nitel Veri Analizlerinin Güvenirlik ve Geçerlilik Çalışması

Miles ve Huberman'a göre (1994), nitel araştırmaların niteliği "güvenirlik" ve "geçerlilik" kavramları gibi geleneksel olarak kabul gören ölçütlere değil; nitel araştırmaların doğasına daha uygun olan "inanırlık", "tutarlılık", "aktarılabirlik" ve "doğrulanabilirlik" gibi ölçütlere bağlıdır. Bu çerçevede, bu çalışmada araştırma inanırlığının sağlanması amacıyla katılımcıların özellikleri açıkça belirtmeye çalışılmıştır. Araştırmanın süreçleri ve her sürecindeki adımlar açıkça belirtilmiştir. Verilerin ortaya koyulması için görüşmelerden elde edilen örnek katılımcı ifadeleri betimsel analiz yaklaşımı ile sunulmaya çalışılmıştır. Görüşmelerin sessiz ve katılımcıların kendini rahatlıkla ifade edebileceği bir ortamda yapılmasına dikkat edilerek veri kaybının giderilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Katılımcıları etkileyecek yorumlar yapılmamasına dikkat edilmiştir. Araştırmanın tutarlılığının sağlanması için hazırlanan görüşme soruları ve araştırma yönteminin uyumlu olmasına dikkat edilmiştir. Araştırmacı araştırmanın tutarlılığına katkı için, görüşmelerde bütün öğrencilere benzer yaklaşımla soruları yöneltmiş ve kayıtlar almıştır. Ayrıca verilerin kavramsallaştırma yaklaşımındaki tutarlılığına ve sonuçlarla ilişkilerinin kurulmasına gayret edildi. Nitel araştırmanın sonuçlarının aktarılabirliği, dayanak yaptığı verilerin yeterli seviyede tasvirine bağlıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu çalışmada veriler ortaya çıkan kavram ve temalarla yeniden düzenlenmiş biçimde yorum katılmadan verinin doğasına sadık kalınarak okuyucuya aktarılmıştır. Bu nedenle çalışmada doğrudan alıntılar sık

aralıklarla kullanılmış ve okuyucuların kendi sonuçlarına ulaşabilmeleri ve değerlendirmede bulunabilmeleri için betimlemelere yer verilmiştir. Aktarılabirlik özelliğinin sağlanması amacıyla araştırmanın her süreci açık ve detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Böylece, araştırmanın başka zaman ve ortamda tekrar edilebilmesi için gerekli bilgiler sağlanmıştır. Araştırmanın doğrulanabilirliğinin sağlanması için kategori ve kodlara dönüştürülen verilerin geriye dönük olarak doğrulamaları yapılmıştır. Araştırmacı ulaştığı sonuçları ham verilerle karşılaştırarak teyit mekanizmasını kullanmıştır. Araştırma sonuçlarının teyidi maksadıyla araştırmaya ilişkin bütün veri kaynakları yeniden kullanılmak üzere bilgisayar ortamında muhafaza edilmiştir.

Araştırmanın Deneysel Basamakları

1. Bu konuda alan yazın taraması birlikte yapılmış, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ünitesine dair 5E modeli ile REACT stratejisine göre ders planları düzenlemesi yapmışlardır.
2. Öncelikle araştırmanın etik ve hukuki yönü için Rize RTEÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan Etik Kurulu kararı alınmıştır.
3. Deneysel uygulama iki okulda sınıf içi ortamda gerçekleştirileceği için Rize İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin alınmıştır.
4. Milli Eğitim Müdürlüğü'nce onaylanan iki okulun yönetimleri ile görüşülmüş ve iki okulda 4 adet 7. sınıf şubesi olduğu bilgisine ulaşılmış, söz konusu sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinin 18, 15 ve 10 yıllık iş deneyimine sahip üç Sosyal Bilgiler öğretmeni tarafından verildiği görülmüştür.
5. Her iki okulun Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle görüşülmüş, yapılacak olan çalışmadan bahsedilerek 5E modeli ile REACT stratejisi hakkında bilgi verilmiş ve araştırmacılar tarafından 5E modeli ve REACT stratejisine uygun olarak hazırlanan ders planları hakkında görüşleri alınmıştır.
6. Öğretmenler ve araştırmacılar tarafından birlikte deneysel işlemin gerçekleştirileceği üç sınıf belirlenmiştir. Bu işlem sırasında öğretmenlerin görüşleri ve araştırmada da yer verilen birçok farklı ölçütte dikkate alınarak birbirine seviye olarak en yakın olan sınıflar kura yöntemi ile belirlenmiştir.
7. Uygulama süreci başlamadan 1 hafta önce öğrencilere deneysel çalışma hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Ayrıca araştırmacı uygulama öncesi farklı zamanlarda birer defa öğretmenlerin işlediği derslere katılmış ve araştırmacı ile öğrencilerinin birbirlerine uyumu sağlanmıştır.
8. Geliştirilen başarı testinin geçerlik ve güvenirlik çalışmasının yapılabilmesi için aynı okullarda bulunan 8. sınıfta yer alan 100 kişilik öğrenci grubuna akademik başarı testi uygulanmıştır.

9. Deney1, deney 2 ve kontrol grubu öğrencilerine Akademik Başarı Testi ve Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği öntest olarak uygulanmıştır.
10. Ön test sonrasında üç gruptaki öğrencilere araştırmacı tarafından konuşma yapılarak öğrenciler derse karşı isteklendirilmiş ve uygulama sürecine dair sorularına cevap verilmiştir.
11. Kontrol grubunda dersler ders kitabında yer alan etkinliklere dayalı olarak işlenirken, deney 1 grubunda 5E modeli ile deney 2 grubunda REACT stratejisine uygun olarak REACT stratejisinin basamak sırası dikkate alınarak işlenmiştir. Kontrol grubunda öğretmenin ya da görevli öğrencinin sözlü sunumu, soru ve cevap, beyin fırtınası, örnek olay gibi strateji, yöntem ve teknikler kullanılmış, EBA videoları gösterilmiş, gazetelerin internet sayfaları incelenmiş, çalışma kâğıdı, sıra sizde ve düşünelim tartışalım etkinlikleri yapılmıştır. Deney 1 grubunda özlü sözler ve görsellerle dikkat çekme, öğretmenin kısa açıklamaları, video izlencesi, eşleştirme etkinliği, deney 2 grubunda ise buluş, video izlencesi, video oyun oynatımı, bulmaca, uzman kişi sunumları, çalışma yaprakları, gruplu proje etkinliği, kavram ve görsel eşleştirme, ve afiş hazırlama, kısa gösteri vb. etkinlikler uygulanmıştır.
12. Çalışmanın uygulamasının bitiminde deney 1, deney 2 ve kontrol gruplarına akademik başarı testi ve sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği sontest olarak tekraren yapılmıştır.
13. Çalışmanın uygulamasından 12 hafta sonra deney 1, deney 2 ve kontrol grubu öğrencilerine kalıcılık testi icra edilmiştir.
14. Deney 1, deney 2 ve kontrol gruplarından elde edilen verilerin çeşitli nicel ve nitel analiz yöntemleri ile analizi yapılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde deney 1, deney 2 ve kontrol grubundaki etkinlikler sonucunda sağlanan nicel ve nitel verilerin bulgularına yer verilmiştir.

Nicel Verilere İlişkin Bulgular

Yapılan araştırmanın bu bölümünde “Akademik Başarı Testi” ve “Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği” testlerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Akademik Başarı Testine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, 7’nci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan 5E yöntemi temelli etkinliklerin deney 1 grubu; REACT stratejisine göre hazırlanmış etkinliklerin deney 2 grubu; günümüz müfredatı ile yürütülen etkinliklerin ise kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarılarında anlamlı bir farklılık oluşturupoluşturmadığıyla alakalı ortaya konan bulgulara yer verilmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Deney I, deney II ile kontrol gruplarındaki öğrencilerin başlangıçta akademik başarıları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek için Akademik Başarı Testine ait sonuçlar ANOVA analizi uygulanarak elde edilmiştir, veriler Tablo 1.'de verilmiştir.

Tablo 1. Deney Grubu I, Deney Grubu II ve Kontrol Grubu Akademik Başarı Testi Ön Test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Anova Test Sonuçları

Puan	Grup	n	$\bar{X}$	s.d.	F	df	p
A.B.T.	5E	20	15,9000	4,80022			
Ön Test	React	20	16,7500	4,05067	,297	2	,744
	Kontrol	22	16,9545	4,99978			
	Toplam	62	16,5484	4,59393			

$p>,05$

Tablo 1.'den elde edilen verilere göre, 5E yönteminin kullanıldığı deney grubu I ortalamasının 15,9000, React stratejisinin uygulandığı deney grubu II ortalamasının 16,7500 ve günümüzde uygulanan yöntemlerle öğrenim gören kontrol grubu ortalamasının 16,9545 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerinin akademik başarılarını ölçen ABT ön test veri sonuçlarına ilişkin Anova testi karşılaştırılması incelendiğinde, deney 1, deney 2 ve kontrol grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>,05$).

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Deney I, deney II ile kontrol gruplarındaki öğrencilerin dersin sonunda akademik başarıları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek için ABT'ye ait sonuçlar ANOVA analizi uygulanarak elde edilmiştir, veriler Tablo 2.'de verilmiştir.

Tablo 2. Deney Grubu I, Deney Grubu II ve Kontrol Grubu Akademik Başarı Testi Son Test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Anova Test Sonuçları

Puan	Grup	n	$\bar{X}$	s.d.	F	df	p
A.B.T.	5E	20	18,2000	4,61804			
Son Test	React	20	19,6500	3,32890	,587	2	,559
	Kontrol	22	19,0000	4,59814			
	Toplam	62	18,9516	4,20939			

$p>,05$

Tablo 2.'den elde edilen verilere göre, 5E yönteminin kullanıldığı deney grubu I ortalamasının 18,2000, React stratejisinin uygulandığı deney grubu II ortalamasının 19,6500 ve günümüzde uygulanan yöntemlerle öğrenim gören kontrol grubu ortalamasının 19,0000 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara

göre öğrencilerinin akademik başarılarını ölçen Akademik Başarı Testi son test veri sonuçlarına ilişkin Anova testi karşılaştırılması incelendiğinde, gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>,05$).

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Deney I, deney II ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin dersin 12 hafta sonrasındaki akademik başarıları arasında anlamlı farkın varlığını incelemek için ABT'ye ait sonuçlar ANOVA analiziyle toplanmış, veriler Tablo 3. 'te verilmiştir.

Tablo 3. Deney I, Deney II ve Kontrol Grubu Akademik Başarı Testi Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Anova Test Sonuçları

Puan	Grup	n	$\bar{X}$	s.d.	F	df	p
A.B.T.	5E	20	18,6000	3,47017	,610	2	,547
Kalıcılık	React	20	19,5000	2,92898			
Testi	Kontrol	22	18,2727	4,44203			
	Toplam	62	18,7742	3,67296			

$p>,05$

Tablo 3.'ten elde edilen verilere göre, 5E yönteminin kullanıldığı deney grubu I ortalamasının 18,6000, React stratejisinin uygulandığı deney grubu II ortalamasının 19,5000 ve günümüzde uygulanan yöntemlerle öğrenim gören kontrol grubu ortalamasının 18,2727 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerinin akademik başarılarını ölçen Akademik Başarı Testi son test veri sonuçlarına ilişkin Anova testi karşılaştırılması incelendiğinde, gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>,05$).

Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeğine İlişkin Bulgular

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Deney I, deney II ile kontrol gruplarındaki öğrencilerin başlangıçta sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek için Sosyal Bilgiler Tutum Ölçeğine ait sonuçlar ANOVA analizi uygulanarak elde edilmiştir, veriler Tablo 4 'te verilmiştir.

Tablo 4. Deney I, Deney II ve Kontrol Grubu Sosyal Bilgiler Tutum Ölçeği Ön Tutum Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Anova Test Sonuçları

Puan	Grup	n	$\bar{X}$	s.d.	F	df	p
S.B.T.Ö.	5E	20	143,8500	16,11562	2,991	2	,058
Ön Tutum	React	20	133,6000	18,00409			
	Kontrol	22	131,3636	18,07009			
	Toplam	62	136,1129	18,00283			

$p>,05$

Tablo 4.'ten elde edilen verilere göre, deney 1, deney 2 ve kontrol gruplarının öğrencilerinin sosyal bilgilere yönelik tutumlarını ölçen SBTÖ ön tutum verilerine ilişkin Anova testi karşılaştırılması yapılmıştır. Analizler incelendiğinde deney I 5E grubu ortalamasının 143,8500, deney II React grubu ortalamasının 133,6000 ve günümüz yöntemleriyle öğrenim gören kontrol grubu ortalamasının 131,3636 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını ölçen SBTÖ ön tutum veri sonuçlarına ilişkin Anova testi karşılaştırılması incelendiğinde, gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>,05$).

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Deney ve kontrol gruplardaki öğrencilerin dersin sonunda sosyal bilgilere yönelik tutumlarında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek için SBTÖ'ye ait sonuçlar ANOVA analizi uygulanarak elde edilmiş ve veriler Tablo 5.'te verilmiştir.

Tablo 5. Deney I, Deney II ve Kontrol Grubu Sosyal Bilgiler Tutum Ölçeği Son Tutum Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Anova Test Sonuçları

Puan	Grup	n	$\bar{X}$	s.d.	F	df	p
S.B.T.Ö.	5E	20	141,0000	19,02906			
Son Tutum	React	20	133,8500	14,79785	,979	2	,382
	Kontrol	22	135,2273	17,48995			
	Toplam	62	136,6452	17,19902			
$p>,05$							

Tablo 5.'ten elde edilen verilere göre, deney 1, deney 2 ve kontrol gruplarının öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını ölçen Sosyal Bilgiler Tutum Ölçeği son tutum veri sonuçlarına ilişkin Anova testi karşılaştırılması yapılmıştır. Analizler incelendiğinde 5E yönteminin kullanıldığı deney grubu I ortalamasının 141,0000, React stratejisinin uygulandığı deney grubu II ortalamasının 133,8500 ve günümüzde uygulanan yöntemlerle öğrenim gören kontrol grubu ortalamasının 135,2273 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını ölçen Sosyal Bilgiler Tutum Ölçeği son tutum veri sonuçlarına ilişkin Anova testi karşılaştırılması incelendiğinde, gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>,05$).

Nitel Verilere İlişkin Bulgular

Bu aşamada deney 1 grubu 5E modeli uygulamaları ile deney 2 grubu REACT stratejisi uygulamalarına dönük öğrenci görüşlerinden çıkarılan bulgulara yer verilmiş, öğrenci görüşleri tema ve içerik analizi ile değerlendirilmiş ve bulguların bir bütün halinde bulunabilmesi için tablolar oluşturulmuştur. Araştırmanın nitel bulguları; kategoriler, kodlar ve frekanslar şeklinde gösterilmiştir.

Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Nitel veri analizi, üzerinde çalışılan veriyle ilgili anlam üretmek ve veri setinde neyin temsil edildiğine dair açıklamalar geliştirmek amacıyla yapılan bir sınıflandırma ve yorumlama sürecidir (Çelik vd., 2020). Bu sürece kadar görüşme formları ile edinilen görüşler daraltılarak listelerle tablolara aktarılır ve kodlanır. Bu amaçla araştırmacı okuduklarını, gözlemlediklerini ve katılımcılardan elde ettiği verileri yorumlamalı, azaltmalı ve sağlamlaştırmalıdır (Çelik vd., 2020). Bu araştırmada da üç farklı yönetime yönelik işlenen konular sonunda yapılan nicel ABT ve SBTÖ'ye destek veren yarı yapılandırılmış görüşmeler araştırmacı tarafından formlar düzenlenerek bizzat uygulanmıştır. Tablolardaki veriler farklı yöntemlerle işlenen 7'nci sınıf *üretim, dağıtım ve tüketim* konularından yansız ve açık uçlu olarak elde edilmiştir. Elde edilen veriler kritik edilip kodlanarak tablolara aktarılmıştır. Bu süreçte içerik analizi için önemli olan tümevarımcı anlayışla kodlanan kavramlar ve ilişkileri, kod, kodlama, kategorilere ayırma ile tekrar eden öğrenciler ve frekansları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Bu çalışmanın nitel araştırma bölümünde tutuma yönelik beş farklı soru sadece deney 1 ile deney 2 grubu öğrencilerine yöneltilmiştir.

Deney 1 5E grubu ile deney 2 REACT grubu öğrencilerinin tutum istatistikleri aşağıdaki tablolarda verilmiş, dikkate değer cevaplarla karşılaştırılmıştır.

Tablo 6. Kullanılan Yöntemin Sosyal Bilgilere Dikkat Çekmeye İlişkin Öğrenci Görüşleri

Kategori	Kodlar	5E	f	React	f
Sosyal Bilgilere	Katılım artması	E 12	1	R 1	1
Dikkat Çekmeye	Sıkılma	E 13	1		
Etkisi	Dikkat çekme	E 14	1	R 3, R 19	2
	Dersi sevme	E 16	1	R 17, R 16	2
	İlgi çekme	E 9	1		
	Keşfetme	E 1	1		
	İşbirliği artması			R 5	1

Tablo 6 incelendiğinde kullanılan modelin sosyal bilgiler dersine dikkatinizi çekme ile ilgili etkisi var mıdır sorusuna 7 farklı cevap verilmiştir. Deney 1 5E grubu öğrencilerinden 1 tanesi olumsuz yönde cevap vermişken, deney gruplarında bulunan diğer öğrencilerin tamamı kullanılan yöntemin sosyal bilgiler dersine dikkat çekmede etkili olduğunu savunmuşlardır. Dikkat çekme ve dersi sevme en çok verilen cevaplar olmuştur.

Kullanılan yöntemin sosyal bilgilere dikkat çekmeye etkisi kategorisi öğrenci görüşleri; E12 Alt: “Derse daha çok katılım sağladım.” E13 Orta: “Bu model sosyal bilgiler dersine olan ilgimi çekemedi.” E16 Alt: “Bu model dersi daha çok sevmeme neden oldu.” R5 Üst: “Bu model sayesinde sınıfta işbirliği içerisinde öğretici ve eğlenceli keşif uygulamaları gerçekleştirdik.”

Yukarıdaki bulgular, öğrenci görüşlerine göre kullanılan yöntemlerin sosyal bilgilere dikkat çekmede çok büyük bir etkisinin olduğunu göstermektedir.

Deney 1 5E ve deney 2 React grubu öğrencilerinin kullanılan yöntemin sosyal bilgiler öğrenme ortamına etkisine ilişkin verdikleri cevaplardan yola çıkılıp oluşturulan kategori, kod ve frekanslar Tablo 7.'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Yöntemin Sosyal Bilgiler Öğrenme Ortamına Etkisine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Kategori	Kodlar	5E	f	React	f
Sosyal Bilgiler	Sosyalleşme	E12, E16	2		
Öğrenme Ortamına	Sıkılma	E13	1		
Etkisi	Eğlenme	E14	1		
	Fikir belirtme	E1	1		
	İşbirliği yapma	E9	1	R1, R5, R16, R19	4
	Ön hazırlık yapma			R3	1
	Katılım artması			R17	1

Tablo 7 incelendiğinde kullanılan modelin sosyal bilgiler öğrenme ortamına etkisi var mıdır sorusuna 7 farklı cevap verilmiştir. Deney 1 grubu öğrencileri 5 farklı cevap vermişken, deney 2 grubunda bulunan öğrencilerin dördü işbirliği yapmaya vurgu yapmışlardır. İşbirliği yapmaya deney 1 grubundan da bir cevap verilmiş olup, frekansı en yüksek cevap olmuştur.

Kullanılan yöntemin sosyal bilgiler öğrenme ortamına etkisi kategorisi öğrenci görüşleri; E14 Orta: *“Bu model sayesinde daha önceden kısmen zevk aldığım sosyal bilgiler dersini daha eğlenceli ve mutlu bir şekilde ilerlettim.”* E13 Orta: *“Dersleri işlerken genelde sıkıldığım oldu.”* E 6 Alt: *“Gruplar halinde çalışmamız kaynaşmamıza ve sosyalleşmemize katkı sağladı.”* E1 Üst: *“Bu model sayesinde sadece öğretmenimizi dinlemekle yetinmiyor, aynı zamanda bizlerde fikirlerimizi belirtebiliyoruz.”* R1 Alt: *“Yardımlaşarak öğrenmemizi ve işbirliği içinde çalışmamızı sağladı.”* R17 Orta: *“Bu model sayesinde kimi zaman öğretmenimiz kimi zaman da bizler derse aktif katıldık.”* Yukarıdaki bulgular, öğrenci görüşlerine göre kullanılan yöntemlerin sosyal bilgiler öğrenme ortamına etkisinin olumlu olduğunu göstermektedir.

Deney 1 5E ve deney 2 React grubu öğrencilerinin kullanılan yöntemin sosyal bilgiler ders başarısına ve kalıcılığına etkisine ilişkin verdikleri cevaplardan oluşturulan kategori, kod ve frekanslar Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Kullanılan Yöntemin Sosyal Bilgiler Ders Başarısına ve Kalıcılığına Etkisine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Kategori	Kodlar	5E	f	React	f
Sosyal Bilgiler Başarısı ve Kalıcılığına Etkisi	Kalıcılık artması	E1, E16		R1, R16	
		E12	3	R17, R19	4
	Problem çözme	E13, E14	2	R3	1
	Potansiyeli farketme	E 9	1		
	Araştırma becerisi			R5	1

Tablo 8 incelendiğinde kullanılan modelin sosyal bilgiler ders başarısına ve kalıcılığına etkisi var mıdır sorusuna 4 farklı cevap verilmiştir. Her iki deney grubundan 7 farklı öğrenci kalıcılığın arttığına vurgu yapmışlardır. Problem çözme cevabı her iki gruptan 3 öğrenci tarafından cevaplanmışken, deney 1 grubundan bir öğrenci potansiyeli fark etme, deney 2 grubundan da bir öğrenci araştırma becerisi kazandırmaya yönelik görüş belirtmektedirler. Kullanılan yöntemin sosyal bilgiler ders başarısı ve kalıcılığına etkisi kategorisi öğrenci görüşleri; E14 Orta: *“Bu modelde sosyal bilgilerdeki problem şeklindeki olaylara kafa yormak düşünce sistemimizi geliştiriyor ve derse etkin şekilde katılmamıza yol açıyordu.”* E9 Üst: *“Bu model bana yapabileceklerimin geniş sınırlarının olduğunu gösterdi.”* R5 Üst: *“Bu model tarihsel kişiliklerle duygudaşlık yapmamızı da sağladı.”* Yukarıdaki bulgular, öğrenci görüşlerine göre kullanılan yöntemlerin sosyal bilgiler ders başarısına ve kalıcılığına etkisinin olumlu olduğunu göstermektedir.

Deney 1 5E grubu ve deney 2 React grubu öğrencilerinin kullanılan yöntemin eksik yönlerine ilişkin verdikleri cevaplardan yola çıkılıp oluşturulan kategori, kod ve frekanslar Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Kullanılan Yöntemin Olumsuz Yönlerine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Kategori	Kodlar	5E	f	React	f
5E ve React’ın Olumsuz Yönleri	Grup çalışması	E12	1		
	Grup araştırması	E13	1		
	Zaman yetmemesi	E14, E 9, E1	3	R1	1
	Ön hazırlık süreci	E 16	1		
	Öğretmenin pasif			R5, R16, R17	3
5E-React Kullanımı	Olumsuzluk	görememe		R3, R19	2

Tablo 9 incelendiğinde kullanılan yöntemin eksik yönlerine ilişkin sorusuna 6 farklı cevap verilmiştir. Kullanılan yöntemin olumsuzluğunu görememe cevabını 2 öğrenci vermiş olup, bunlar deney 2 React grubu öğrencileridir. Her iki deney grubundan 4 farklı öğrenci kullanılan yöntemin haftalık ders saati ile uyumsuzluğuna yönelik zaman yetmemesine vurgu yapmışlardır. Öğretmenin öğrenme sürecinde aktif olmadığına yönelik deney 2 React grubundan üç farklı öğrencinin cevapları dikkate değerdir. Grup çalışması ve grup araştırması zorluğu ve ön hazırlıktan memnun olmama

cevapları birer defa verilmiş ve bu cevaplar deney 1 5E grubu öğrencilerine aittir. Kullanılan yöntemin eksik yönleri kategorisi öğrenci görüşleri; E12 Alt: “Grup çalışmasıyla etkinlik yapmak beni ve grubumdakileri zorladı.” R1 Alt: “Etkinlikleri zamanında bitirmek için durmuyorduk.” E16 Alt: “Etkinliklerimiz eğlenceli geçiyordu, ancak araçları bizim hazırlamamızdan çok hoşlanmadım.” R3 Üst: “Bana göre eksik yönü olduğunu düşünmüyorum. Keşke her derste bu model kullanılsa.” Yukarıdaki bulgular, öğrenci görüşlerine göre kullanılan yöntemlerin eksiklerine yönelik üzerinde durulması gereken öğrenci farkındalığının olduğunu göstermektedir. Deney 1 5E ve deney 2 React grubuna sosyal bilgilerde günümüz yöntemi mi, yeni yöntem mi tercih edersinize dönük cevaplarından oluşturulan kategori, kod ve frekanslar Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. Sosyal Bilgilerde Günümüz Yöntemini mi, Yeni Yöntem mi Tercih Edersinize İlişkin Öğrenci Görüşleri

Kategori	Kodlar	Tekrar Eden Öğrenciler	f
Klasik Yöntem mi?	-	-	
-	Kararsız	E13	1
Yeni Yöntem mi?	5E	E12, E14, E16, E9, E1	5
	React	R1, R3, R5, R16, R17, R19	6

Tablo 10 incelendiğinde sosyal bilgilerde günümüz yöntemini mi, yeni yöntemi mi tercih edersinize ilişkin sorusuna 3 farklı cevap verilmiştir. Deney 1 5E grubu öğrencilerinde 5’i yeni yöntemi tercih ederken, 1 öğrenci kararsız olduğunu vurgulamaktadır. Deney 2 React grubunda görüşülen öğrencilerin tamamı yeni yöntemi tercih etmektedirler. Sosyal bilgilerde günümüz yöntemini mi, yeni yöntem mi tercih edersiniz kategorisi öğrenci görüşleri; E9 Üst: “Elbette 5E yöntemini seçerdim; çünkü birbirimizin ürettiği fikirleri dinlemek ve bunun hakkında yorum yapmak hoşuma gitti. R19 Alt: “Hiç düşünmeden yeni model derim; çünkü ders çalışma isteğim arttı. Arkadaşlarımla sosyalleşmemi sağladı.” Yukarıdaki bulgular, öğrenci görüşlerine göre sosyal bilgilerde günümüz yöntemini mi, yeni yöntemimi tercih edersinize yönelik her iki yeni yönteminde yüksek kabul gördüğünü göstermektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde 5E modeli ile React stratejisi ve günümüz öğretim yöntemi uygulamalarının öğrencilerin akademik başarısına ve derse karşı tutumlarına etkisini ortaya çıkarmak için yapılan karma yöntemli çalışma sonucunda ulaşılan veri analizi sonuçlarının değerlendirilmesine yer verilmiştir. Bu araştırmadaki amaç, 7’nci Sınıf sosyal bilgiler dersi üretim, dağıtım ve tüketim ünitesinin öğretiminde kullanılan yöntem ve tekniklerin birbirine göre öğrenci başarısı ve derse karşı tutumu üzerindeki etkililiğinin incelenmesidir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen veriler, ilgili alan yazın araştırmaları çerçevesinde ele alınmış ve araştırmalarla tutarlılığı tartışılmıştır. “5E yöntemi

ile REACT stratejisi ve günümüz öğretim yöntemi uygulamalarının öğrencilerin akademik başarıları ve derse karşı tutumlarına etkisi nedir?” problem durumuyla ilgili deney I ve deney II grupları ile kontrol grubu arasında akademik başarı bulgularında deney I ve deney II grupları lehine anlamlı olmayan fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal bilgilere yönelik tutum puanlarında ise akademik başarı puanları ile örtüşmeyen sonuçlar görülmektedir. Kontrol grubu öğrencilerinin son tutum puanlarındaki anlamlı olmayan artış dikkat çekmektedir. Deney I ve deney II gruplarına yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerde ise araştırma sürecinde uygulanan model ve stratejilerin öğrencilerce yüksek seviyede kabul gördüğünü ortaya koymaktadır.

Akademik Başarı Testi Tartışma ve Sonuçları

5E yöntemi ile React stratejisi ve günümüzdeki öğrenme uygulamalarının birbirine göre etkililiğini incelemek amacıyla deney I, deney II ve kontrol grupları arası Akademik Başarı Testi ön test, son test ve kalıcılık testi verilerinin ortalamalarının incelenmesi için Anova analizinden yararlanılmıştır. Araştırmanın 1. alt problemi cevaplarından elde edilen analiz sonuçlarına göre grupların ön test başarı puanları arasında $p>,05$ olduğundan dolayı anlamlı fark bulunmamıştır. Araştırmanın 2. alt problemi cevaplarından elde edilen analiz sonuçlarına göre 5E, REACT ve kontrol grupları son test başarı puanları arasında da $p>,05$ olduğundan dolayı anlamlı fark bulunmamıştır. Araştırmanın 3. alt problemi cevaplarından elde edilen analiz sonuçlarına göre 5E, REACT ve kontrol grupları kalıcılık test puanları arasındaki farkı tespit etmek için Anova analizi yapılmıştır. Elde edilen analiz sonuçlarına göre grupların kalıcılık test başarı puanları arasında $p>,05$ olduğundan dolayı anlamlı fark bulunmamıştır. Uygulamanın sonunda deney grubu I, deney grubu II ve kontrol grubu öğrencilerinin konu hakkındaki kalıcı bilgilerinde de yine anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu araştırmada alt problemlere ait sonuçlardan hareketle 7’nci sınıf öğrencilerinin üretim, dağıtım ve tüketim ünitesindeki ders başarılarını ve kavramsal öğrenmelerini anlamlı olmamakla birlikte 5E modeli ile REACT stratejisinin, kontrol grubuna göre olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Sosyal bilgiler ders başarısına yönelik olarak farklı araştırmacıların farklı ders ve üniteler üzerinde yaptıkları çalışmalar da incelenmiş ve bu yaklaşımlara burada yer verilmiştir. Arıkan (2019)’da React stratejisi etkinliklerinin, sosyal bilgiler dersi kitabında olan etkinliklere nazaran öğrencilerin akademik başarılarını yükseltmede daha etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Alan yazında 5E modeli ve React stratejisinin karşılaştırmalı incelemesini yapan yalnızca bir tane çalışmanın olması akademik başarı ve tutum yönünden iki yöntemin karşılaştırılmasını zorlaştırır da bu yönde olan görüşlere aşağıda yer verilmiştir. Ültay vd. (2018)’ne göre her iki yöntemin karşılaşmasında öğretmen adaylarının 5E modeli ve REACT stratejisine uygun olarak hazırlamış oldukları ders planlarından REACT stratejisinin daha başarılı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Buradaki sonuç bu çalışmanın son test verileriyle uyumlu iken, kalıcılık testi sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Sosyal bilgiler konularındaki soyut kavramların öğrenilmesinde mevcut öğretim yöntemleri kavramın somutlaştırılması konusunda eksik kalmaktadır.

Bu nedenle öğrenme gerçekleştirilen ortamlarda türlü öğretim modelleri test edilmektedir. Yapılandırmacı öğrenmenin 5E modeli de test edilenlerden biridir. Fakat 5E modelinde birtakım yetersizlikler ve noksanlıklar görülmesi (Kurnaz ve Çalık, 2008) bağlam temelli yaklaşımın öne çıkmasına etki etmiştir. Var olan bu durum REACT stratejisi (Ültay, 2012) ile 5E modelinin (Çalık, 2006; Özsevgeç, 2007; Şahin, 2010) kullanıldığı sınıf ortamında öğrencilerin kavramsal anlamalarında tesirli olduğu sonucunu da destekler niteliktedir. Öğrenme ortamlarında kullanılan React stratejisinin alan yazındaki araştırma adedi sınırlı olmasına karşın, gerçekleştirilen sınırlı miktardaki çalışma bu stratejinin öğrenme ortamlarında verimli sonuçlar doğurduğunu açığa çıkarmaktadır (Coştu, 2009; Saka, 2011; Ültay, 2012; Ültay ve Çalık, 2011). Öğrenme ortamlarında birçok kez denenmiş olan 5E modeline göre React stratejisinden olumlu sonuçlar alınmıştır (Karslı ve Çalık, 2012). Bu çalışma özelinde React stratejisi ve 5E modeli var olan öğretim yöntemine nazaran kavramsal anlamayı sağlamada daha iyi sonuçlar göstermektedir. Ancak ikisi arasında son testte React stratejisi yönlü bir durum olsa bile kalıcılık testi sonuçlarına göre genel başarıda 5E yöntemi anlamlı sayılamayacak bir farkla önde olduğu görülmektedir. Bu iki öğretim yöntemiyle ilgili alan yazında yapılan (Âdem, 2021) bir çalışmada React destekli 5E modeli çalışma grubunun, bilgisayar destekli 5E modeli çalışma grubuna göre daha üstün olduğu görülmesi ve bu çalışmada da benzer bir durumun ortaya çıkması React stratejisinin etkisine kanıttır. Bu çalışma için yapılan uygulamalarda da aynı yönde izlenimleri uygulama öğretmeni ifade etmiş, araştırmacı da gözlemiştir. Öğrenci dönütleri de bu yönde olmuştur. Ancak kalıcılık testi sonuçları son testte elde edilen sonuçlardan farklılık gösterip deney I 5E grubu öğrencilerinin başarıya dönük yükselişini devam ettirdiklerini göstermektedir. Deney II REACT grubu öğrencilerinin derslerin bitiminde olan son testteki yüksek akademik başarısı aşağı yöne dönmeye başlamıştır. Buradan çıkarılacak ana sonuç ise açıklama temelli 5E modelinin etkili öğrenmeye, zamana yayılarak etki ettiğidir. Uygulama ve işbirliği temelli React stratejisinin ise öğrenmeye hızla etki ettiği ve öğrenciye dinamik çalışma ortamı sağladığı; fakat etkisinin zamanla bir miktar azaldığı görülmektedir. Bu durum üzerinde konu ve kavramların öğretiminde öğretmen açıklamasının olmaması ya da az olması ile öğrenci tarafından bağlamlar sonucu elde edilen yeni bilgilerin, zamanla tekrar edilmemesi sebepleriyle kayba uğradığıdır. Kontrol grubu öğrencilerinin deney gruplarına nazaran daha düşük bir son test başarısı bulunmaktayken, kalıcılık testi sonuçlarında hızlı bir başarı ve öğrenme kaybının yaşandığı görülmektedir.

Uygulama bitiminden on iki hafta sonra üç gruba da gerçekleştirilen kalıcılık testi verileri incelendiğinde deney II grubu öğrencilerinin daha yüksek bir ortalamaya sahip olmalarına rağmen üç grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür. Bu nedenle deney I grubunda gerçekleştirilen 5E modeline uygun etkinliklerin, deney II grubundaki React stratejisi etkinliklerine ve kontrol grubunda gerçekleştirilen Sosyal Bilgiler kitabındaki etkinliklere oranla öğrencilerin akademik başarılarının kalıcılığını sağlamada daha etkili olduğu söylenebilir. Etki büyüklüğü değerleri incelendiğinde aradaki etki büyüklüğünün büyük bir fark olmadığı söylenebilir.

Sosyal Bilgiler Tutum Ölçeği Tartışma ve Sonuçları

Çalışmanın temel amaçlarından diğeri ise uygulanan öğretim etkinliklerinin öğrencilerin sosyal bilgiler ders tutumları üzerinde etkisinin incelenmesidir. 5E yönteminin uygulandığı deney I grubu ön tutum-son tutum puanı, REACT stratejisinin uygulandığı deney II grubu ön tutum-son tutum puanı ve günümüzde uygulanan yöntemin kullanıldığı kontrol grubu ön tutum-son tutum puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>.05$). SBTÖ'nün ön tutum uygulamasında ve son tutum uygulamasında derse karşı en yüksek seviyeli tutumu deney 1 5E grubu öğrencileri göstermiştir. Ancak bu grubun ön tutum uygulama sonuçları, son tutum sonuçlarına göre anlamlı sayılmayacak miktarda yüksektir. Deney 2 REACT grubu öğrencilerinin ön tutum-son tutum uygulaması sonucunda yukarı yönlü bir tutum gösterdiği görülmektedir. Kontrol grubunda ise ön tutum-son tutum farkı yukarı yönlü olup, REACT stratejisindeki artışa göre daha yüksek bir artış sağlanmıştır. Her üç yöntemin uygulandığı öğrencilerin ön tutum ve son tutum sonuçlarının küçük değişimlere nazaran en üst seviye tutumun bir altında olan *olumlu* seviyesinde olduğu görülmektedir.

Sosyal bilgilere yönelik tutuma uygun olarak farklı araştırmacıların farklı ders ve üniteler üzerinde yaptıkları çalışmalar da incelenmiş ve bu yaklaşımlara burada yer verilmiştir. Bu çalışmada sonuçları verilen 5E grubunun sosyal bilgilere yönelik tutumuna benzer bir sonuca Özsevgeç (2006)'de ulaşmış olup, 5E modelinin fen ve teknoloji dersinde öğrencilerin tutumunu artırmada etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kıcı (2014)'da sosyal bilgiler 5'nci sınıf seviyesinde yaptığı çalışmada 5E modelinin tutumu artırmada etkili olduğu bulgusuna ulaşamamıştır. Bu çalışmanın tersi yönünde bir sonuca Öztürk (2008)'te coğrafya alanında yapmış olduğu çalışmada ulaşmış ve 5E modelinin geleneksel öğretime göre derse yönelik tutumu artırdığı tespitinde bulunmuştur. Bu bulgu çalışmada ortaya çıkan sonucu destekler nitelikte olmamıştır. Arıkan (2019)'da React stratejisi etkinliklerinin, günümüzde uygulanan ders etkinliklerine oranla sosyal bilgilere yönelik tutuma daha yüksek seviyede etki ettiği sonucuna ulaşmıştır. Bunun sebebi olarak React etkinliklerinin gündelik yaşamla bağlamlar kurmaya katkı sağlamasının öğrenciyi isteklendirdiği şeklinde açıklamaktadır.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Tartışma ve Sonuçları

5E modeli ve React stratejisinin kullanımının öğrencinin sosyal bilgiler öğretimindeki ders başarısına ve derse karşı tutumuna etkisinin karşılıklı incelenmesi ile ilgili yedinci sınıftaki öğrenciler ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerde tamamına yakını sosyal bilgilerde 5E modeli ve REACT stratejisi etkinliklerinin kullanılmasına yönelik olumlu yaklaşım sergilemişlerdir. Bunun sebebi olarak, etkinlik uygulamalarının katılımı, dikkat çekmeyi, dersi sevmeyi, işbirliğini, sosyalleşmeyi artırması, ilgi çekici, eğlendirici ve keşfedici olmaları, fikir belirtmeyi, ön hazırlık yapmayı kolaylaştırması ve potansiyeli fark etme ile araştırma becerisi kazanmaya katkı sağladıkları şeklinde görmektedirler. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretiminde 5E modeli ve React strateji kullanımının ayrı ayrı ders başarısına ve kalıcılığına katkı sağladıkları görülmekte, kullanılmalarının yararının olduğu

düşünülmektedir. Araştırmada öğrenci görüşlerini ortaya çıkarmak için sorulan 5 sorudan elde edilen bulgular incelenmiş, öğrencilerin tamamına yakını 5E yöntemi ve React stratejisine dayalı etkinliklerin yer aldığı derslerde yöntemlerin sosyal bilgiler dersine dikkat çekmeye, öğrenme ortamına, ders başarısına ve kalıcılığına olumlu etkileri olduğu ifade etmişlerdir. Günümüzde kullanılan yöntemi mi, yeni yöntemleri mi tercih edersiniz ile ilgili soruya öğrencilerin büyük çoğunluğunun yeni yöntemler cevabını verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Uygulanan yeni yöntemlerin olumsuz yönlerine ilişkin farklı yaklaşımlar ortaya konulmuş olup, grup çalışması süreci, ders süresinin kazanımı vermeye yetmemesi, öğretmenin süreçte aktif olmaması gibi olumsuz yaklaşım içeren ve herhangi bir olumsuzluk görememe gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın mülakat sonuçlarına yakın görüş olarak Ültay (2012)'da yaptığı çalışmanın mülakat aşamasında öğretmen adaylarının bağlam temelli yaklaşım ve yapılandırmacı öğrenme kuramıyla işlenen derslerle ilgili olumlu görüş sahibi olduklarını belirtmiştir. Ayrıca öğrenci merkezli ders işleyişinin daha çok kabul gördüğü, ancak öğretmen desteğinin de öğrencilerce kabul gördüğü yaklaşımı bu çalışmanın mülakat sonuçlarıyla uyumaktadır. Yine gelecekte derslerin öğrenci merkezli işlenmesine yönelik yüksek talep bu çalışma ile de birebir örtüşmektedir. Bu çalışma ile Ültay (2012)'ın çalışması arasındaki farkı oluşturan tek yaklaşım 5E ve React'ın eksik yönünün olup olmamasıyla ilgilidir. Bu çalışmada sadece React stratejisi ile ders işleyen 2 öğrenci eksik yönü bulunmamaktadır, açıklamasını yapmışken, alan yazındaki diğer çalışmada 5E modeli ve React stratejisi öğrencilerinden önemli bir bölümü eksik yönü yoktur açıklamasını yapmışlardır.

Araştırma verileri değerlendirildiğinde 5E modelinin ve React stratejisinin öğrenme ortamını olumlu yönde farklılaştırdığı ve sosyal bilgilerde uygulanabilirliğinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma 5E modelinin ve React stratejisinin sosyal bilgiler dersinde ilk defa karşılaştırmalı kullanılması açısından önemli olup, bu bakımdan alan yazındaki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler getirilmiştir.

Araştırma Önerisi

Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan 5E modeli ile REACT stratejisi etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarılarına, derse karşı tutumlarına ve bilgilerin kalıcılığına etkisinin karşılıklı olarak araştırıldığı bu araştırma sonucundaki bulgular doğrultusunda öneriler aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

1. Bağlam Temelli Öğrenmenin REACT stratejisi ve onunla karıştırılan diğer bir yöntem olan Probleme Dayalı Öğrenme modeli, sosyal bilgilerin farklı sınıf seviyelerinden uygun olan bir ünitenin işlenişinde karşılaştırmalı olarak akademik başarı, tutum ve kalıcılık yönünden incelenebilir.
2. Öğrencilere hazırlatılan ders materyallerinin öğrencilerin derse yönelik isteklendirdiği gözlemlenmiştir. Buna göre 5E modeli ve REACT stratejisi etkinliklerinin öğrencilere gösterilip, gerektiğinde kullanılabilmesi için okullarda Sosyal bilgiler derslikleri ve okul

koridorunda sosyal bilgiler sokağı uygulamaları yapılmalı, sınıf ve bulunduğu koridoru öğrencilerin yıl içinde oluşturdukları veya ihtiyaç duyabilecekleri materyallerle tasarlanmalıdır.

3. Uygulama boyunca deney 1 ve deney 2 grubu öğrencilerinin ders uygulama sürecinden daha fazla keyif aldığı ve derse katılım sağladığı gözlemlenmiştir. Zengin ders içeriği ile tasarlanan ders materyalleriyle sosyal bilgiler öğretiminde grup çalışması temelli fazla miktarda etkinlik yaptırılabilir.
4. Bu çalışma ile üretim, dağıtım ve tüketim ünitesinin öğretilmesinde 5E modeli ile React stratejisinin akademik başarı ve kalıcılığa katkısı incelenmiştir. Sosyal bilgilerin diğer konularında ve farklı sınıf gruplarında 5E modeli ve React stratejisiyle sosyal bilgiler öğretimi de incelenebilir.

Ek Beyan

Bu çalışma, Akın Artun'un Prof. Dr. İlhan TURAN danışmanlığında hazırladığı "Bağlam Temelli Öğrenmenin React Stratejisi ile Yapılandırmacı Öğrenmenin 5E Modelinin Kullanımının Öğrencinin Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Ders Başarısına ve Derse Karşı Tutumuna Etkisinin Karşılıklı İncelenmesi " isimli yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Âdem, S. (2021). *Farklı stratejilerle zenginleştirilmiş 5e modeline dayalı fen öğretiminin öğrenci başarısı ve tutumuna etkisi* [Yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Arıkan, A. (2019). *Sosyal bilgiler dersinde react stratejisine dayalı etkinliklerin öğrencilerin akademik başarılarına, sosyal bilgiler dersine yöneliktutumlarına ve öğrenmenin kalıcılığına etkisi* [Yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Balcı, A. S. (2007). *Fen öğretiminde yapılandırmacı yaklaşım uygulamasının etkisi*. [Doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş. (2003). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal bilimler için veri analizi*. Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Yayıncılık.
- Bybee, R.W., Taylor, A.J., Gardner, A., Van Scotteer P., Powell, J.C., Westbrook, A., ve Landes, N. (2006). *The BSCS 5E instructional model: Origins, effectiveness, and applications*. Springs.
- Can, A. (2019). *Spss ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*, 8. Baskı. Pegem Akademi.
- Canbazoglu, S. (2019). *Örnekleme Yöntemleri*. H. Özmen ve O. Karamustafaoğlu (Ed.), *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*. Pegem Yayıncılık.
- CORD, (1999). *Teaching mathematics contextually*. Waco, CORD Communications, Inc.
- Coştu, S. (2009). *Matematik öğretiminde bağlamsal öğrenme ve öğretme yaklaşımına göre tasarlanan öğrenme ortamında öğretmen deneyimleri*. [Yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.

- Creswell, J. W., ve Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research* (2. Baskı). Sage Publications Ltd.
- Çalık, M. (2006). *Bütünleştirici öğrenme kuramına göre lise 1 çözümleri konusunda materyal geliştirilmesi ve uygulanması*. [Doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Çatlıoğlu, H. (2010). *Matematik öğretmen adaylarıyla bağlamsal öğrenme ve öğretme deneyiminin değerlendirilmesi*. [Doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Çelik, H., Başer Baykal, N. ve Kılıç Memur, H. N. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 8(1), 379-406.
- Çepni, S. (2009). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Celepler Matbaacılık.
- Ercan (Evin), İ. (2001). *İlköğretim sosyal bilgiler programlarında ulusal ve evrensel değerler*. [Yüksek lisans tezi]. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. & Hyun, H. H. (1993). *How to design and evaluate research in education?* Mcgraw-Hill.
- Gürbüz, S ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: felsefe, yöntem, analiz*. (5. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- İlter, İ. ve Ünal, Ç. (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde 5e öğrenme döngüsü modeline dayalı etkinliklerin öğrenme sürecine etkisi: bir eylem araştırması*. TSA / 18(1).
- Karslı, F. & Çalık, M. (2012). Can freshman science student teachers alternative conceptions of 'electrochemical cells' be fully diminished? *Asian Journal of Chemistry* 24 (2): 458–491.er
- Kasım, Ş. (2019). *Üretim, dağıtım, tüketim öğrenme alanına yönelik react modeline göre hazırlanan rehber materyallerin etkililiğinin değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi]. Trabzon Üniversitesi.
- Kıcıır, S. (2014). *5. sınıf sosyal bilgiler dersindeki gerçekleşen düşler ünitesinin öğretiminde 5e modelinin bilimsel süreç becerilerine, akademik başarıya ve tutuma etkisi* [Yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Kurnaz, M. A. ve Çalık, M., (2008). Using different conceptual change methods embedded within 5e model: a sample teaching for heat and temperature, *Journal of Physics Teacher Education Online*, 5, 1, 3-10.
- Llewellyn, D. (2005). *Teaching high school science through inquiry*. Corwin Press.
- Martin, D. J. (2011). *Elementary science methods: a constructivist approach* (6th Edition). Wadsworth.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: a source book of new methods*. SAGE.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Özçelik, D.A. (2013). *Test hazırlama kılavuzu* (5. baskı). Pegem Akademi.
- Özsevgeç, T. (2006). Kuvvet ve hareket ünitesine yönelik 5e modeline göre geliştirilen öğrenci rehber materyalinin etkililiğinin değerlendirilmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi (TÜFED)*, 3(2), 36–48.
- Özsevgeç, T., 2007. *İlköğretim 5. sınıf kuvvet ve hareket ünitesine yönelik 5e modeline göre geliştirilen rehber materyallerin etkililiklerinin belirlenmesi*. [Doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Özsevgeç, T. (2019). Nicel veri toplama teknikleri. (Ed: H. Özmen ve O. Karamustafaoğlu), *Eğitimde Araştırma Yöntemleri* (s.81-111), Pegem Akademi.
- Öztürk, Ç. (2008). *Coğrafya öğretiminde 5e modelinin bilimsel süreç becerilerine, akademik başarıya ve tutuma etkisi*. [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Saka, A. Z. (2011). Investigation of student-centered teaching applications of physics student teachers, *Eurasian Journal of Physics and Chemistry Education*, Special Issue, 51-58.

- Şahin, Ç. (2010). *İlköğretim 8. sınıf “kuvvet ve hareket” ünitesinde “zenginleştirilmiş 5e öğretim modeli”ne göre rehber materyaller tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi*. [Doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- TDK. (2023). “Görüşme”. Güncel Türkçe Sözlüğü. 28.07.2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adlı siteden alınmıştır.
- Ültay, N. (2012). *Asit ve baz konusuyla ilgili react stratejisine ve 5e modeline göre etkinliklerin geliştirilmesi, uygulanması ve karşılaştırılması*. [Doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Ültay, N., Çalık, M. (2011). Asit ve baz konusu ile ilgili örnekler üzerinden 5e modelini ve react stratejisini ayırt etmek. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)*, 5 (2), 199-220.
- Ültay, E., Ültay, N., ve Dönmez Usta, N. (2018). Sınıf öğretmeni adaylarının “basit elektrik devreleri” konusunda 5e modeli ve react stratejisine uygun hazırladıkları ders planlarının incelenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 26(3), 855-864.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri [Qualitative research methods in social sciences]*. Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5.Baskı). Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11.Baskı). Seçkin Yayınevi.